

ทางเลือก ทางรอดของชุมชนชาติพันธุ์ในสถานการณ์วิกฤตโควิด 19 และไฟฟ้า

เจษฎา เนตะวงศ์

นักวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

รูปที่ 1 ข้าวแลกปลา ทางเลือกทางรอดของชุมชนชาติพันธุ์

ขอบคุณ ชนาธิป ทองจันทร์

การสร้างระยะห่างทางสังคม (social distancing) ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินมาตรการดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการช่วยลดอัตราการแพร่ระบาดของเชื้อโคโรน่าไวรัส ขณะเดียวกันก็เป็นการจำกัดพื้นที่ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพผู้คนในสังคม โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบางที่มีอาชีพรับจ้างรายวัน ไม่สามารถออกไปทำงานหารายได้จุนเจือชีวิตและครอบครัวได้

กลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาไวย์ ชุมชนราไวย์ จังหวัดภูเก็ต ก็ได้รับผลกระทบเรื่องรายได้ไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงชีพ และกลุ่มปกากะญอที่อยู่บนภูเขาสูงทางภาคเหนือ ก็ได้รับผลกระทบทั้งไฟฟ้าและเรื่องการระบาดของไวรัสโคโรน่าเช่นกัน

ท่ามกลางการเผชิญกับภาวะวิกฤตและข้อจำกัดในการดำรงชีวิตอันเป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของโคโรน่าไวรัสและเหตุการณ์ไฟฟ้าที่สร้างความเสียหายต่อทรัพยากรป่าไม้และชีวิตผู้คน จึงเกิดแนวคิดชุมชนเกื้อกูลระหว่างชุมชนชาติพันธุ์ โดยเป็นการตระหนักและเล็งเห็นศักยภาพของชุมชนชาติพันธุ์ในการเผชิญกับวิกฤตที่เลวร้าย ที่แสดงให้เห็นการปรับเปลี่ยนมุมมองจากผู้ที่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากรัฐและหน่วยงานองค์กรภายนอก

มาเป็นผู้ที่ลุกขึ้นมาจัดการปัญหาด้วยศักยภาพและความสามารถที่สอดคล้องตามภูมิวัฒนธรรม (cultural landscape) ที่ตนดำรงอยู่ โดยมีรูปแบบของกิจกรรมการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตที่เกิดขึ้นตามวิถีวัฒนธรรมระหว่างชุมชนชาติพันธุ์ชาวเลอุรักลาไว๋ ชุมชนราไว๋ จังหวัดภูเก็ตกับชุมชนชาติพันธุ์ปกากะญอในพื้นที่ภาคเหนือ

ชาวเลมีปลา

ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัส (COVID 19) ที่มีการประกาศใช้มาตรการปิดจังหวัดภูเก็ต ห้ามมีการเดินทาง เคลื่อนย้ายเข้าออกพื้นที่จังหวัดตั้งแต่วันที่ 30 มีนาคม 2563 และได้มีการประกาศเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปิดพื้นที่รอยต่อระหว่างตำบลภายในจังหวัด ตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน 2563 เป็นต้นมา โดยห้ามผู้คนเข้าออกพื้นที่ตำบลและที่พักอาศัยของตน ส่งผลให้ผู้คนไม่สามารถประกอบอาชีพหรือเดินทางไปมาหากันได้ การประกาศใช้มาตรการปิดจังหวัดและห้ามเดินทางเข้าออกพื้นที่ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลอุรักลาไว๋ในชุมชนราไว๋ ที่ส่วนใหญ่ทำงานเป็นลูกจ้างเรือสปีดโบ๊ทหรือบริษัททัวร์บริการนักท่องเที่ยว ตลอดจนการมีอาชีพรับจ้างทั่วไปมีรายได้เป็นรายวันพอจุนเจือชีวิตและครอบครัว เมื่อไม่สามารถออกไปทำงานหรือรับจ้างได้ รายได้ไม่มี ไม่เพียงพอที่จะซื้อข้าวสารและอาหารในการดำรงชีวิต ขณะเดียวกันภายใต้บริบทของการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความรู้ ภูมิปัญญาที่พึ่งพิงอยู่กับทะเล ทำให้หลายครอบครัวมีอาชีพออกเรือหาปลา ด้วยการใช้ทักษะความสามารถ การสร้างเครื่องมือจับปลาตามวิถีภูมิปัญญา เมื่อได้ปลาแล้วจึงนำมาขายที่ตลาดหน้าหมู่บ้าน ซึ่งเต็มไปด้วยร้านอาหารและแผงอาหารทะเลสด บางส่วนมีการส่งขายให้พ่อค้าคนกลางและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติที่เข้ามาเดินเลือกซื้อได้ตลอดทั้งวัน แต่การเผชิญกับเหตุการณ์การแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัส (COVID 19) และมาตรการปิดเมือง ห้ามมีกิจกรรมรวมกลุ่มของผู้คน ตลอดจนห้ามเดินทางเข้าออกพื้นที่ ไม่มีนักท่องเที่ยวและตลาดรับซื้อ ปลาที่จับมาได้จึงเหลือค้าง และไม่สามารถนำออกไปจำหน่ายยังสถานที่หรือตลาดอื่นๆ ได้ กลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาไว๋ จึงมีแนวคิดแปรรูปปลาที่หามาได้ ด้วยการตากแห้ง โดยเน้นที่ปลาเนื้อบาง เนื่องจากเป็นปลาที่สามารถตากแดดได้เร็ว และเก็บไว้ได้นาน ต่างจากปลาเนื้อหนา ที่จะเสี่ยงต่อการเกิดหนอนสร้างความเสียหายต่อผลผลิต การนำปลามาแปรรูปด้วยการตากแดดจึงเป็นวิธีที่ง่ายต่อการถนอมอาหารให้อยู่ได้ยาวนานขึ้น

รูปที่ 2 ภาพชาวเลอุรักลาไวย์ ชุมชนราไวย์ กำลังตากปลาที่หามาได้เพื่อนำไปแลกข้าว กับชาวปกาเกอะญอ ขอขอบคุณภาพจาก สำนักงานข่าวไทย เพจ อสมท.ภูเก็ต วันที่ 15 เมษายน

2563

ปกาเกอะญอมีข่าว

ชุมชนชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือ ก็เผชิญกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 (COVID 19) เช่นเดียวกัน ที่ผ่านมามีการปรับตัวให้เท่าทันสถานการณ์การระบาดของเชื้อโรค โดยนำพิธีกรรมโบราณที่เรียกว่า เกราะหฺยี่ มาใช้เป็นสัญลักษณ์การปิดชุมชน เพื่อไม่ให้มีการเข้าออกพื้นที่ชุมชน โดยเป็นการประกอบพิธีกรรมก่อนที่รัฐจะมีการประกาศมาตรการปิดพื้นที่ต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการใช้ภูมิปัญญาและวิถีวัฒนธรรมในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของเชื้อโรค ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ซึ่งอยู่ในช่วงฤดูร้อน อุณหภูมิโดยทั่วไปสูงขึ้น ส่งผลให้สภาพป่าเขาที่มีความแห้งแล้ง ชุมชนชาติพันธุ์ปกาเกอะญอหลายแห่ง จึงกำลังเผชิญกับสถานการณ์ไฟป่า ที่ไม่สามารถนิ่งดูตายกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจึงปรากฏการเข้าไปดับไฟป่าของผู้นอกจากชุมชนชาติพันธุ์ แสดงให้เห็นความร่วมมือร่วมใจจากผู้คนในชุมชนทุกกลุ่มอายุ ไม่มีการแบ่งแยกเพศชายหรือหญิง ในการป้องกันและดับไฟป่า เพราะทุกคนเห็นร่วมกันว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องช่วยกัน แสดงให้เห็นศักยภาพและความสามารถในการลุกขึ้นมาจัดไฟป่าด้วยตนเอง เพราะป่าถือเป็นจิตวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ต้องอาศัยและใช้ประโยชน์ ตลอดจนถึงสมจิตวิญญาณ วิถีวัฒนธรรมต่างๆ ดังนั้นสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 และไฟป่าที่เกิดขึ้น จึงเป็นวิกฤตที่ซ้ำซ้อนกับชุมชนชาติพันธุ์ที่ต้องปรับตัวและต่อสู้ให้ผ่านพ้นจากช่วงเวลาที่ียากลำบาก

รูปที่ 3 ภาพชาวปกากะญอรวบรวมข้าวภายในชุมชน เพื่อนำไปแลกเปลี่ยนกับชาวเลอุรักลาไวย์ ขอขอบคุณภาพ จาก เพจ โทควา โปรดักชั่น วันที่ 13 เมษายน 2563

การให้ความสำคัญต่อที่ดินและป่าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนั้นเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติจะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตให้อยู่รอด โดยเฉพาะข้าว ซึ่งเป็นผลผลิตสำคัญที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกในไร่นาชุมชนที่แสดงให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินและป่าไม้ที่อยู่รายล้อม นอกจากนี้ข้าวยังเป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงระหว่างชีวิตกับจิตวิญญาณ ดังปรากฏการนำข้าวเข้ามามีส่วนร่วมในทุกพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ข้าวจึงเชื่อมโยงให้เห็นสิทธิของการมีชีวิตและสิทธิทางวัฒนธรรมอื่นๆ ให้ยังปรากฏและดำรงอยู่ ข้าวสำหรับชาวปกากะญอจึงเป็นตัวบ่งชี้ความมั่นคงในการอยู่รอดท่ามกลางการเผชิญกับวิกฤตต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้น การต่อสู้เพื่อปกป้องผืนดินและผืนป่า จึงเป็นภารกิจสำคัญที่ไม่อาจละเลย

ปลากับข้าว เอามาแลกกัน

รูปที่ 4 ภาพชาวปกากะญอกำลังรวบรวมข้าวและผลผลิตอื่นๆ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับข้าวเล่ ขอขอบคุณภาพ จาก เพจ โทควา โปรดักชั่น วันที่ 13 เมษายน 2563

ในสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยข้อจำกัด แต่ยังมีโอกาสที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานศักยภาพและความสามารถของชุมชนชาติพันธุ์ ที่ถือเป็นทุนทางสังคมที่ถูกถักทอบนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่าง 2 กลุ่มชาติพันธุ์ ภายใต้การขับเคลื่อนนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลตามประกาศมติคณะรัฐมนตรี 2 มิถุนายน 2553 และนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ตามประกาศมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 ซึ่งเป็นกรอบนโยบายที่สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพกลุ่มชาติพันธุ์ให้สามารถดูแลและจัดการตนเองได้ ทั้งในด้านการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน การขับเคลื่อนเพื่อปกป้องพิทักษ์สิทธิการอยู่อาศัยและการดำรงอยู่ตามวิถีวัฒนธรรมของตน เงื่อนไขเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดสำนึกของการรวมกลุ่ม เมื่อเกิดสถานการณ์วิกฤตที่เป็นข้อจำกัดในการดำรงชีวิต จึงเกิดการระดมความคิด เพื่อหาทางออกและบรรเทาความเดือดร้อนที่ต่างประสพร่วมกัน ภายใต้การคิดทบทวนและตระหนักเกี่ยวกับทุนที่เป็นทรัพยากรภายในชุมชน ตลอดจนศักยภาพของตนเองที่ไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากรัฐหรือหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว จึงเกิดการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาท่ามกลางสภาวะวิกฤตที่เป็นอยู่ โดยชาวเลอุรักลาไวย์ ชุมชนราไวย์มองว่า ปลาที่หามาได้นั้น สามารถนำมาแปรรูปด้วยการตากแห้ง ซึ่งจะช่วยถนอมให้สามารถอยู่ได้ยาวนานขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายให้ชาวเลแต่ละครอบครัวทำการผลิตปลาตากแห้ง และรวบรวมให้ได้ปริมาณมากกว่า 1,000 กิโลกรัม ขณะที่ชาวปกากะญอในพื้นที่ภาคเหนือที่มีข้าวเป็นผลผลิตสำคัญ มีเป้าหมายจะรวบรวมจากครอบครัวในแต่ละชุมชนให้ได้มากกว่า 6,000 กิโลกรัม จากนั้นจึงนำผลผลิตที่ได้มาแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ใน 2 พื้นที่ภูมิวัฒนธรรมที่แตกต่าง โดยในเบื้องต้นได้มีการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนโดยปลาแห้ง 1 กิโลกรัม ต่อข้าวสาร 6 กิโลกรัม ถือเป็นกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนง่ายๆ

ไม่ซับซ้อน หากแต่มีเป้าหมายสำคัญเพื่อแสดงให้เห็นความสามารถในการจัดการตนเอง และเกื้อกูลกันในสภาวะวิกฤต ทั้งนี้การขับเคลื่อนกิจกรรมข้าวแลกปลาที่เกิดขึ้น ยังได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรและภาคีเครือข่าย เช่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), มูลนิธิชุมชนไท, องค์กรธุรกิจเอกชน รวมถึงหน่วยงานรัฐในพื้นที่ ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการรวบรวมและแลกเปลี่ยนข้าว-ปลาและผลผลิตจากไร่นาอื่น ๆ เช่น ฟักทอง หัวมัน พริก เป็นต้น ซึ่งมีการขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่จากพื้นที่ภาคเหนือไปยังภาคใต้ของประเทศ

นอกจากนี้หากมีการติดตามสถานการณ์การแลกเปลี่ยนอาหารในลักษณะของการแบ่งปันและช่วยเหลือเกื้อกูล จะพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ม้งในจังหวัดเชียงใหม่¹ ที่มีอาชีพปลูกผักนานาชนิด ได้รวบรวมผักจากเครือข่ายพี่น้องในกลุ่มชาติพันธุ์ นำมาแจกจ่ายแก่ผู้คนในสังคม ชุมชนต่างๆ เพื่อบรรเทาสถานการณ์ความเดือดร้อนของผู้คนในทุกสังคมที่ขาดรายได้ และขาดแคลนอาหารในการดำรงชีวิต สะท้อนให้เห็นการลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ และการช่วยเหลือเกื้อกูลในลักษณะของการแบ่งปัน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนด้วยศักยภาพและความสามารถ ตลอดจนทุนที่ตนมี โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว

รูปที่ 5 ภาพประกอบกิจกรรมพี่น้องชาวม้งปันน้ำใจจากเขาสู่ชาวเรา แจกกะหล่ำปลีฝ่าวิกฤตโควิด 19 อ.เมือง จ.เชียงใหม่ *ขอบคุณภาพ จากเพจ The North องค์กรเหนือ วันที่ 15 เมษายน 2563*

¹ รายการ The North องค์กรเหนือ นำเสนอข่าว “พี่น้องชาวม้งปันน้ำใจจากเขาสู่ชาวเรา แจกกะหล่ำปลีฝ่าวิกฤตโควิด 19” อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2563 ที่มา : FB The North องค์กรเหนือ

ทางเลือก ทางรอดต่อการดำรงอยู่ของชุมชนชาติพันธุ์ในสถานการณ์วิกฤต

ความสำเร็จที่ปรากฏขึ้นของกิจกรรมข้าวแลกปลา ถูกหยิบยกและนำเสนอให้เห็นการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างชุมชนชาติพันธุ์ ตลอดจนหน่วยงานรัฐ องค์กรธุรกิจเอกชน และผู้คนในสังคมที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน และต่างชื่นชมกับแนวคิดและรูปแบบการนำผลผลิตมาแลกกัน เพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนในสภาวะยากลำบาก นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นศักยภาพและความสามารถของชุมชนชาติพันธุ์ในการจัดการตนเอง และการแบ่งปันสู่สังคม แม้จะเผชิญกับความยากลำบากแต่ก็สามารถจัดการตนเองได้บนพื้นฐานการใช้ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ให้หลุดพ้นจากเงื่อนไขและข้อจำกัดจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัส (COVID 19) และไฟป่าที่เกิดขึ้น ถือเป็นบทเรียนที่สะท้อนให้เห็นว่าท่ามกลางสภาวะวิกฤต ปัญหาที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ร่วมกัน การรวมอำนาจบริหารจัดการทรัพยากร (งบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์การช่วยเหลือ อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ) ไว้ที่รัฐส่วนกลางนั้น ไม่เพียงพอและเท่าทันต่อการบรรเทาความเดือดร้อน ดังนั้นในการบริหารจัดการปัญหาจึงต้องมีการกระจายอำนาจในการจัดการปัญหาไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถคิด ออกแบบแนวทางในการจัดการปัญหา และช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง โดยหน่วยงานรัฐทำหน้าที่สนับสนุนและเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการจัดการและแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความสำเร็จดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่เชื่อมโยงให้เห็นการมีอำนาจในการจัดการตนเองของชุมชนชาติพันธุ์ ภายใต้บริบทวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ที่ถูกนำมาใช้บนฐานของการเคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพ ความสามารถของชุมชน เมื่อเกิดสภาวะวิกฤตจึงเกิดแนวทางในการจัดการและตอบโต้กับสถานการณ์ปัญหาในหลายรูปแบบ เช่น ภาพของการแจกจ่ายและแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตร พืชผักชนิดต่างๆ ซึ่งเป็นอาหารสำหรับผู้คนในสังคมที่เดือดร้อน หรือกิจกรรมปลาแลกข้าวของชุมชนชาติพันธุ์ ที่เป็นรูปแบบการจัดการที่มีการหันมาทบทวนและนำวิถีวัฒนธรรมมาใช้ในการจัดการปัญหา เป็นต้น โดยรัฐทำหน้าที่คอยสนับสนุนทรัพยากร และเอื้ออำนวยความสะดวกการจัดการให้เพียงพอ ขณะเดียวกันรูปแบบของกิจกรรมปลาแลกข้าวดังกล่าว ในระยะยาวต้องมีการออกแบบระบบสนับสนุนผลผลิตและการขนส่งที่เพียงพอและเหมาะสม เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทความสัมพันธ์ของชุมชนชาติพันธุ์ต่อไป นอกจากนี้เพื่อเป็นการพัฒนาและต่อยอดผลผลิตจากชุมชนชาติพันธุ์ ควรมีการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลผลิตจากชุมชนชาติพันธุ์ ให้สามารถนำไปจำหน่ายในระบบตลาดทั่วไป ซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนาอาชีพและรายได้ของชุมชนชาติพันธุ์หลังภาวะวิกฤตอย่างยั่งยืน หรือสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มในลักษณะการจัดตั้งกองทุนข้าวหรือกองทุนปลา เพื่อเป็นทางเลือกสวัสดิการในการช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนภายในชุมชน ภายใต้ระบบความสัมพันธ์และวิถีวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกัน

การปรากฏขึ้นของกิจกรรมปลาแลกข้าว รวมถึงการแบ่งปันและแจกจ่ายผลผลิตของชุมชนชาติพันธุ์ เพื่อช่วยเหลือเกลือเกลือและบรรเทาความเดือดร้อนท่ามกลางสภาวะวิกฤตครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นว่าความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปลาจากท้องทะเล หรือข้าวจากไร่นาเวียดนาม อันเป็นผลผลิตที่มาจากการใช้ภูมิปัญญาวิถีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับภูมินิเวศวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์แต่ละพื้นที่นั้น เกิดขึ้นบนความสามารถในการมีและใช้สิทธิทางวัฒนธรรมในการจัดการตนเอง ภาพปรากฏการเรียกร้องสิทธิในที่ดินที่ทำกินและอยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ในหลายพื้นที่จึงมีความหมายที่สัมพันธ์กับการอยู่รอดของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ เช่น ความพยายามในการปกป้องหวงแหนที่ดินทำกินที่เป็นไร่นาเวียดนามของชาวปกากะญอ ตลอดจนการให้ความสำคัญต่อการดูแลและปกป้องผืนป่า รวมถึงความพยายามในการเรียกร้องการปกป้องพื้นที่หาอยู่หากินของชาวเล ตามวิถีดั้งเดิมในลักษณะของการประกาศเขตวัฒนธรรมพิเศษนั้น ได้แสดงให้เห็นการมีศักยภาพและความสามารถในการจัดการและดูแลตนเอง รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสำนึกของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องปกป้องและพิทักษ์สิทธิพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับสิทธิทางวัฒนธรรมของตนให้ดำรงอยู่ เพราะการสูญเสียที่ดิน ป่าไม้ และอาณาบริเวณในการหาปลาตามวิถีดั้งเดิม เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นของการสูญสิ้นการแสดงออกและดำรงอยู่ของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกสังคมนำมาใช้เป็นแนวทางในการหล่อเลี้ยงชีวิตและดำรงตนให้ดำรงอยู่ต่อไปได้

อย่างไรก็ดี กิจกรรมข้าวแลกปลาในครั้งนี้อาจมีจุดเริ่มต้นจากกิจกรรมการแลกเปลี่ยน ช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนชั่วคราวครั้งชั่วคราว แต่ถ้าให้ความสำคัญในฐานะกิจกรรมที่เป็นจุดเริ่มต้นหรือจุดเปลี่ยนหลังเหตุการณ์วิกฤต (Post-COVID) ที่ชุมชนชาติพันธุ์ได้ลุกขึ้นจัดการตนเอง และแสดงให้เห็นศักยภาพของตนบนพื้นฐานการมีและใช้สิทธิทางวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสร้างผลผลิตตามภูมินิเวศวัฒนธรรมเพื่อสะสมเป็นความมั่นคงทางอาหาร สามารถนำมาแบ่งปัน ช่วยเหลือเกลือเกลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อนและยากลำบาก เพราะการมีข้าว มีปลา เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ที่จะช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และสื่อถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เป็นการสร้างทางเลือก ทางรอดต่อการดำรงอยู่ของชุมชนชาติพันธุ์ในสถานการณ์วิกฤตด้วยการนำเอาปรับประยุกต์ใช้ทุนที่ตนเองอย่างสร้างสรรค์ บนทางเลือก ทางรอดใหม่ๆ เพื่อเอาชนะข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้น สิ่งที่ปรากฏในสถานการณ์วิกฤตครั้งนี้จึงเป็นโอกาสที่ทำให้เห็นแนวทางการจัดการปัญหาในรูปแบบใหม่ๆ ที่หลากหลาย โดยเฉพาะในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ที่แสดงให้เห็นการปรับใช้ทุนที่มีอยู่ภายในชุมชนของตน ซึ่งต้องมีการศึกษาและถอดบทเรียนการจัดการ เพื่อพัฒนาเป็นแนวทางในการดำรงไว้สิทธิทางวัฒนธรรมของตนต่อไป